

การมีส่วนร่วมและเครือข่ายประชาสังคมที่ส่งผลต่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์
อำเภอเมืองสมุทรสาคร จังหวัดสมุทรสาคร

Participation and Civil Society Networks Influencing Creative Product
Development in Mueang Samut Sakhon District, Samut Sakhon Province

สุดถนอม ตันเจริญ*, เกษสุตา บุรณศักดิ์สถิตย์

Sudthanom Tancharoen*, Ketsuda Buranasaksathit

(Received: October 24, 2025; Revised: January 12, 2026; Accepted: April 7, 2026)

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาการมีส่วนร่วมและโครงสร้างเครือข่ายประชาสังคมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ในอำเภอเมืองสมุทรสาคร และเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ต้นแบบของชุมชนโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของเครือข่ายประชาสังคม การวิจัยเป็นแบบผสมผสานโดยใช้แนวทางการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม กลุ่มตัวอย่างคือสมาชิกวิสาหกิจชุมชน 300 คนจาก 18 หมู่บ้านของอำเภอเมืองสมุทรสาคร และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 50 คนจากหน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เครื่องมือวิจัยได้แก่ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ และการประชุมเชิงปฏิบัติการ ผลการวิจัย พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์อยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะด้านการร่วมตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรม ส่วนเครือข่ายประชาสังคมมีความเข้มแข็งในระดับสูง มีการประสานงานและแลกเปลี่ยนทรัพยากรระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชนอย่างต่อเนื่อง กระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์แบบมีส่วนร่วมทำให้เกิดผลิตภัณฑ์ต้นแบบ ได้แก่ “พิชซ่าปλανิส” และ “ปลายอสมุนไพร” ซึ่งสะท้อนการผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นกับนวัตกรรมใหม่ ตอบสนองต่อความต้องการของตลาดและสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับทรัพยากรในชุมชนอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วม, เครือข่ายประชาสังคม, ผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์, วิสาหกิจชุมชน

คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

Faculty of Management Science, Bansomdejchaopraya Rajabhat University

*Corresponding Author: anchalee.ja@ssru.ac.th

Abstract

This research aimed to study the participation and structure of civil society networks related to creative product development in Mueang Samut Sakhon district, and to develop prototype creative community products through participatory processes of civil society networks. The research applied a mixed-methods approach under the participatory action research (PAR) framework. The sample included 300 participants from eighteen villages and 50 key informants from government agencies, local administrations, and community enterprises. The research instruments comprised questionnaires, interviews, and participatory workshops. Quantitative data were analyzed using descriptive statistics, while qualitative data were analyzed through content analysis. The results indicated a high level of community participation, particularly in decision-making and implementation stages. Civil society networks demonstrated strong collaboration among government, private, and community sectors. The participatory creative product development process resulted in prototype products, including “Tilapia Pizza” and “Herbal Fish Food Product”, reflecting the integration of local wisdom with innovation, responding to market demands and creating sustainable added value for community resources.

Keywords: Participation, Civil society networks, Creative product development, Community enterprise

บทนำ

ในยุคของการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างรวดเร็ว การพัฒนาผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ของชุมชนถือเป็นแนวทางสำคัญในการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของเศรษฐกิจฐานราก โดยเฉพาะในบริบทของประเทศไทยที่มีทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นหลากหลาย การนำองค์ความรู้เหล่านี้มาสร้างนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ใหม่ที่ตอบสนองต่อความต้องการของตลาด จึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างรายได้และความยั่งยืนให้กับชุมชน (Fuller, 1994) สังคมทั่วโลกกำลังเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วอันเป็นผลมาจากนวัตกรรมทางเทคโนโลยีในยุคดิจิทัล ส่งผลต่อความเจริญเติบโตของธุรกิจและผลิตภัณฑ์หลากหลายรูปแบบที่ตอบสนองวิถีชีวิตคนในยุคนี้ รวมถึงการเปลี่ยนแปลงระดับโลกที่กระทบต่อการดำเนินชีวิตของผู้คน เช่น การระบาดของโควิด-19 ความท้าทายเหล่านี้ได้เร่งให้เกิดการเปลี่ยนผ่านสู่ดิจิทัล ด้วยหลายสาเหตุส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่อธุรกิจขนาดกลาง

และขนาดย่อม ธุรกิจชุมชนและวิสาหกิจขนาดย่อมได้รับผลกระทบอย่างหนักจากความจำเป็นในการปรับเปลี่ยนการดำเนินงานให้เข้ากับรูปแบบการผลิตและการตลาดแบบใหม่ที่อาศัยเทคโนโลยี ข้อมูล และแพลตฟอร์มออนไลน์ (Phumpayom & Klangjaroen, 2021) ประเทศไทย เช่นเดียวกับประเทศอื่น ๆ ได้ตระหนักถึงความสำคัญของการเสริมสร้างทุนมนุษย์และศักยภาพด้านนวัตกรรมเพื่อรับมือกับการเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัลดังกล่าว รัฐบาลไทยได้นำเสนอกรอบนโยบาย “ประเทศไทย 4.0” ที่มุ่งเปลี่ยนเศรษฐกิจไปสู่การเติบโตที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรมและมูลค่า (Office of the National Economic and Social Development Council, 2022)

การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในท้องถิ่นต้องอาศัยความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสถาบันในชุมชนหรือประชาสังคมที่จะพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็ง โดยใช้หลักการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วม (participation) ให้ประชาชนเป็นศูนย์กลางในการคิดและดำเนินการแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง โดยมีภาครัฐให้การสนับสนุน ภาคเอกชนให้การช่วยเหลือ ซึ่งจะทำให้สามารถแก้ไขปัญหาได้ตรงตามความต้องการของประชาชนในชุมชน เป็นการพัฒนาชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งและสามารถพึ่งพาตนเอง (self-reliance) แนวคิดที่สองคือการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชน ให้มีความสำคัญกับการจัดระบบให้ชุมชน มีความเป็นองค์กรและดำเนินการในรูปคณะบุคคล โดยเน้นการพัฒนาองค์กรชุมชนให้มีความเข้มแข็ง เป็นแกนนำในการพัฒนาชุมชนร่วมกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ซึ่งเป็นการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในรูปของประชาคมท้องถิ่น (Mongnoi et al., 2021)

การพัฒนาผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ต้องการการมีส่วนร่วมของประชาชนและภาคีเครือข่ายในท้องถิ่น เพราะการมีส่วนร่วมช่วยให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การรวมทรัพยากร และการพัฒนาองค์ความรู้ร่วมกัน ซึ่งเป็นหัวใจของการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน (Cohen and Uphoff, 1980) ขณะเดียวกันเครือข่ายประชาสังคมในพื้นที่ทำหน้าที่เป็นกลไกกลางในการประสานความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน เพื่อให้การพัฒนาเกิดขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพและต่อเนื่อง (Chuengsatiansup, 2005) โดยเฉพาะจังหวัดสมุทรสาครเป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพทางเศรษฐกิจสูง ด้วยศักยภาพในอุตสาหกรรมประมงและการแปรรูปอาหาร เป็นแหล่งเศรษฐกิจสำคัญที่มีการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำและอุตสาหกรรมการแปรรูปอาหาร จากการสำรวจข้อมูลเบื้องต้นจากผู้นำชุมชน ครู และเกษตรกรพบว่าประชาชนจำนวนมากอยู่ในวัยทำงาน สมาชิกวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่ อายุ 50 - 70 ปี ยังมีรายได้ไม่แน่นอน ต้องการการสนับสนุนจากหน่วยงานท้องถิ่นและภาครัฐ (Samut Sakhon Provincial Office, 2023) แนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (participatory action research: PAR) จะเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาชุมชน โดยการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เรียนรู้ ร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมตัดสินใจกระบวนการพัฒนา (Loewenson et al., 2014) การประยุกต์ใช้แนวคิดนี้กับการพัฒนาผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ในพื้นที่สมุทรสาครจึงเป็นแนวทางใหม่ที่มีศักยภาพในการเสริมพลังให้กับชุมชนและ

ขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก ชุมชน ผู้ประกอบการ ภาครัฐและท้องถิ่น ร่วมกันเรียนรู้เพื่อรู้จักบริบทของ
ตัวเอง ชุมชน เห็นปัญหาและเห็นทางแก้ปัญหาโดยลงมือปฏิบัติ ได้ผลจริง และแก้ปัญหาได้จริง

อุปกรณ์และวิธีการวิจัย

ระยะเวลาในการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) ผสมผสานการวิจัยเชิงปริมาณและเชิง
คุณภาพ เป็นระยะเวลา 12 เดือนในปี พ.ศ. 2567

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ ได้แก่ ประธานและสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ที่อาศัยอยู่
ในพื้นที่ 18 ตำบล 116 จำนวนสมาชิกทั้งหมด จากวิสาหกิจชุมชน 155 แห่ง สมาชิกที่จดทะเบียนต่อแห่ง
7 คน ประชากร รวม 1,085 คน

กลุ่มตัวอย่าง การตรวจสอบสูตร Yamane: $n = N / (1 + N \times e^2)$ ที่ระดับความเชื่อมั่น 95 %
($e = 0.05$) $n = 1,085 / (1 + 1,085 \times 0.05^2) = 1,085 / 3.7125 = 292.23 \approx 293$ คน เพื่อความ
ครบถ้วนและป้องกันแบบสอบถามชำรุด จึงกำหนดกลุ่มตัวอย่าง รวม 300 คน โดยเกลี่ยสัดส่วนทาง
ประชากรศาสตร์ครอบคลุมทุกเพศทุกวัย ทุกอาชีพและทุกระดับการศึกษา

กลุ่มข้อมูลเชิงคุณภาพ ได้แก่ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informants) ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่ง
ชั้นภูมิสองขั้นตอน (stratified two-stage sampling) คือ ขั้นที่ 1 แบ่งชั้นภูมิ (stratification) แบ่ง
ประชากรตาม 18 ตำบล เป็นชั้นภูมิ คำนวณจำนวนตัวอย่างในแต่ละตำบลตามสัดส่วน (proportionate
allocation) โดยใช้สูตร: n (ตำบล i) = (จำนวนวิสาหกิจในตำบล i / 155) $\times$ 300 และขั้นที่ 2 สุ่ม
ตัวอย่างสองขั้นตอน สุ่มเลือกวิสาหกิจในแต่ละตำบลด้วยวิธี simple random sampling โดยใช้ตาราง
เลขสุ่ม จากวิสาหกิจชุมชนที่สุ่มได้ ให้สุ่มเลือกสมาชิก 2-3 คนต่อแห่ง (เฉลี่ย 2.5 คน) ด้วย simple
random sampling โดยเก็บข้อมูลจากสมาชิกที่สะดวกและเต็มใจให้ข้อมูลที่ส่งผลต่อการพัฒนาชุมชน

กลุ่มข้อมูลเชิงคุณภาพ คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 50 คน มีประสบการณ์การทำงานด้าน
การพัฒนาชุมชนอย่างน้อย 3 ปี มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน มีความรู้และ
ประสบการณ์ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ครอบคลุมทุกตำบล โดยการใช้การเลือกแบบเจาะจง
(purposive sampling) และแบบลูกโซ่ (snowball sampling) ประกอบด้วย ผู้นำชุมชนและประธาน
วิสาหกิจชุมชน 15 คน เจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 10 คน เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนอำเภอ 10
คน ตัวแทนภาคเอกชน/พันธมิตรทางธุรกิจ 8 คนและนักวิชาการ / ผู้ทรงคุณวุฒิ 7 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสอบถามสำหรับสมาชิกวิสาหกิจชุมชน (กลุ่มตัวอย่าง 300 คน) ประกอบด้วยข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพหลัก ระยะเวลาการเป็นสมาชิกวิสาหกิจชุมชน การทำงานของเครือข่ายประชาสังคม ได้แก่ การประสานงานอย่างต่อเนื่องระหว่างภาครัฐ เอกชน และชุมชน การแลกเปลี่ยนข้อมูล ความรู้ และทรัพยากร การสนับสนุนด้านงบประมาณหรือเทคนิคจากหน่วยงานภาครัฐ การช่วยเหลือด้านการตลาดหรือบรรจุภัณฑ์ การจัดเวทีชุมชนเครือข่ายประชาสังคม และการพัฒนาผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ของชุมชน (ผลิตภัณฑ์มีคุณภาพและมาตรฐานดีขึ้น ผลิตภัณฑ์มีความคิดสร้างสรรค์และเอกลักษณ์ท้องถิ่น เกิดรายได้เพิ่มขึ้นแก่สมาชิกในชุมชน ชุมชนมีการเรียนรู้และพัฒนาทักษะใหม่ ๆ ผลิตภัณฑ์สามารถต่อยอดสู่เชิงพาณิชย์ได้) ส่งตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (IOC) จากผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน และมีค่าความเชื่อมั่น (Cronbach's alpha) เท่ากับ 0.89

แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (semi-structured interview guide) ประกอบด้วย ที่ทำงาน ตำแหน่ง ที่อยู่ บทบาทหน้าที่ของท่านในกระบวนการพัฒนาชุมชน / ผลิตภัณฑ์ ประสบการณ์ทำงานกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชน การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายประชาสังคม มุมมอง “การมีส่วนร่วมของชุมชน” การมีส่วนร่วมของประชาชน / สมาชิกวิสาหกิจชุมชน อุปสรรคหรือข้อจำกัดใดบ้างในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน การดำเนินงานของเครือข่ายประชาสังคม บทบาทของหน่วยงานในการประสานความร่วมมือกับภาคส่วนอื่น ความคิดเห็นเกี่ยวกับความเข้มแข็งของเครือข่ายประชาสังคมในพื้นที่สมุทรสาคร ประสิทธิภาพการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้และทรัพยากรระหว่างภาครัฐ เอกชน และชุมชน ผลลัพธ์ของการมีส่วนร่วมและการพัฒนาผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ ผลลัพธ์ที่เห็นได้ชัดเจนจากการทำงานร่วมกันของภาคีเครือข่าย การพัฒนาผลิตภัณฑ์ต้นแบบจากวัตถุดิบในพื้นที่ ข้อเสนอแนะในการขยายผลหรือต่อยอดผลิตภัณฑ์ชุมชนในอนาคต มุมมองต่อความยั่งยืนและปัจจัยสำคัญที่ทำให้กระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ดำเนินต่อเนื่องได้อย่างยั่งยืน

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (mixed methods research) ภายใต้กรอบแนวทางการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม แบ่งเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ (เดือนมกราคม - มีนาคม 2567) จัดทำหนังสือขออนุญาตเก็บข้อมูลจากมหาวิทยาลัยไปยังสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอเมืองสมุทรสาคร องค์การบริหารส่วนตำบล ทั้ง 18 แห่ง และกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ประสานงานกับผู้นำชุมชนและประธานวิสาหกิจชุมชนเพื่อนำเสนอวัตถุประสงค์การวิจัยและขออนุญาตเข้าพื้นที่ จากนั้นจัดอบรมผู้ช่วยนักวิจัย (research assistants) 5 คน ให้เข้าใจเครื่องมือวิจัยและวิธีการเก็บข้อมูล และเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถาม โดยเก็บข้อมูลด้วยตนเองแบบตัวต่อตัว (face-to-face interview) อธิบายวัตถุประสงค์และขอความยินยอม

ระยะที่ 2 การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ (เดือนกุมภาพันธ์ - พฤษภาคม 2567) สัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) จัดทำคำถามกึ่งโครงสร้าง (semi-structured interview guide) ประสานนัดหมายผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 50 คน สัมภาษณ์รายบุคคล ใช้เวลา 45-60 นาที / คน โดยขออนุญาตบันทึกเสียงและจดบันทึกภาคสนาม (field notes)

ระยะที่ 3 กระบวนการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PA.R) (เดือนมิถุนายน - พฤศจิกายน 2567) เวทีชุมชน (community forum) นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น ระดมความคิดเห็น ปัญหา และความต้องการของชุมชน การประชุมเชิงปฏิบัติการ (workshop) ผู้เข้าร่วมจากทุกภาคส่วน ออกแบบผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์และพัฒนาต้นแบบผลิตภัณฑ์ ทดสอบและปรับปรุงผลิตภัณฑ์ ทดสอบกับผู้เข้าร่วมทั้งหมด 80 - 100 คน เก็บข้อมูลความพึงพอใจด้วยแบบประเมิน

จากนั้นจัดเวทีชุมชน ผู้นำชุมชนและประธานวิสาหกิจชุมชน 15 คน เจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 10 คน เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนอำเภอ 10 คน ตัวแทนภาคเอกชน/พันธมิตรทางธุรกิจ 8 คน และนักวิชาการ ผู้นำชุมชนและประธานวิสาหกิจชุมชน นำเสนอผลิตภัณฑ์ต้นแบบ สรุปบทเรียนและวางแผนพัฒนาต่อยอด

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ อธิบายลักษณะทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามและระดับการมีส่วนร่วมในแต่ละด้าน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$), ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.), ค่าร้อยละ (%) ทดสอบความแตกต่างและความสัมพันธ์ของตัวแปรด้วยสถิติเชิงอนุมาน (inferential statistics) การวิเคราะห์ความแตกต่างของการมีส่วนร่วมระหว่างกลุ่ม (independent sample t-test และ one-way ANOVA) การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ Pearson's correlation coefficient (r) ระหว่าง 1) การมีส่วนร่วมกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ 2) การมีส่วนร่วมกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ 3) การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์กับการพัฒนาผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ และการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (multiple regression analysis) ทดสอบอิทธิพลของตัวแปรอิสระ (การมีส่วนร่วม การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์) ต่อตัวแปรตาม (การพัฒนาผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) จำแนกข้อมูลเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ อุปสรรคหรือข้อจำกัดใดบ้างในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน การดำเนินงานของเครือข่ายประชาสังคม บทบาทของหน่วยงานในการประสานความร่วมมือกับภาคส่วนอื่น ความคิดเห็นเกี่ยวกับความเข้มแข็งของเครือข่ายประชาสังคมในพื้นที่สมุทรสาคร ประสิทธิภาพการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้และทรัพยากรระหว่างภาครัฐ เอกชน และชุมชน ผลลัพธ์ของการมีส่วนร่วมและการพัฒนาผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ ผลลัพธ์ที่เห็นได้ชัดเจน การพัฒนาผลิตภัณฑ์ต้นแบบจากวัตถุดิบในพื้นที่ ข้อเสนอแนะในการขยายผลหรือต่อยอดผลิตภัณฑ์ชุมชนในอนาคต มุมมองต่อความยั่งยืนและปัจจัยสำคัญที่ทำให้กระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ดำเนินต่อเนื่องได้อย่างยั่งยืน

ผลการศึกษา

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมและโครงสร้างเครือข่ายประชาสังคมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ในอำเภอเมืองสมุทรสาคร ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายประชาสังคมอยู่ในระดับสูงในทุกมิติ ทั้งการตัดสินใจ การดำเนินงาน การรับผลประโยชน์ และการประเมินผล โดยมีภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชนทำงานร่วมกันผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนความรู้และทรัพยากร ทำให้โครงสร้างเครือข่ายมีความเข้มแข็งและเกิดการเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง หากพิจารณาแต่ละด้าน พบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่อยู่ในระดับสูง (ค่าเฉลี่ยรวม = 4.28) โดยเฉพาะด้าน “การดำเนินงาน” และ “การตัดสินใจ” ที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด แสดงให้เห็นถึงความร่วมมือของภาคีเครือข่ายที่เข้มแข็ง ทั้งภาครัฐ เอกชน และประชาชน

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ต้นแบบโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของเครือข่ายประชาสังคม ผลการดำเนินงานนำไปสู่การสร้างผลิตภัณฑ์ต้นแบบ ได้แก่ “พิซซ่าปลานิล” และ “ปลายอสมุนไพร” ซึ่งใช้วัตถุดิบจากชุมชน ผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ากับนวัตกรรมสมัยใหม่ เกิดการยกระดับผลิตภัณฑ์และเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจของชุมชน ความคิดสร้างสรรค์ในกระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ช่วยเสริมพลังชุมชนเกิดขึ้นจากการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ดัง Figure 1

Figure 1 Prototype products, including “Tilapia Pizza” and “Herbal Fish”

ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ถดถอยพหุคูณแบบ Enter พบว่า ตัวแปรการมีส่วนร่วมและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์สามารถร่วมกันพยากรณ์การพัฒนาผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ ได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และมีอำนาจการทำนายผลการพัฒนาผลิตภัณฑ์ แบบจำลองมีความสัมพันธ์รวม $R = 0.848$, $R^2 = 0.719$, Adjusted $R^2 = 0.717$ หมายความว่า การมีส่วนร่วมและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์สามารถ อธิบายความแปรปรวนของการพัฒนาผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ได้ร้อยละ 71.7 ตัวแปรที่มีอิทธิพลมากที่สุดคือ การมีส่วนร่วม ($\beta = 0.561$, $P < 0.01$) รองลงมาคือ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

($\beta = 0.327, P < 0.01$) และ การพัฒนาผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์=0.604 + 0.593 (การมีส่วนร่วม) + 0.300 (การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์) แสดงว่าการเพิ่มขึ้นของระดับการมีส่วนร่วมและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ มีผลโดยตรงต่อความสำเร็จของการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน

ผลลัพธ์เชิงปฏิบัติการ (จาก PAR) กระบวนการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายส่งผลให้เกิด ผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ต้นแบบของชุมชน 2 รายการ คือ “พิซซ่าปลานิล” (Tilapia Pizza) และ “ปลายอสมุนไพร” (Herbal Fish) ทั้งสองผลิตภัณฑ์ได้รับการประเมินจากผู้บริโภคว่าเหมาะสมและน่าสนใจในระดับสูง (ค่าเฉลี่ย 4.35) และเป็นผลิตภัณฑ์ต้นแบบที่สามารถต่อยอดเชิงพาณิชย์ได้ดัง Table 1

Table 1 Participation and human resource development factors influencing creative product development performance

Factors	Creative product development performance			t	P
	b	SE	B		
Constant (a)	0.604	0.118		5.125	0.000*
Participation	0.593	0.048	0.561	12.447	0.000*
Human resource development	0.300	0.041	0.327	7.263	0.000*
Adjust R square = 0.717 R square = 0.719 R = 0.848 Dubin-Watson = 1.820					

Statistically significant at the 0.05 level

ผลการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างการมีส่วนร่วม การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และ ประสิทธิภาพการพัฒนาผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ พบว่า ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) = 0.807 ระหว่าง “การมีส่วนร่วม” และ “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์” แสดงว่า การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายประชาสังคมมีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับ สูงมาก กับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในชุมชน หากประชาชนมีส่วนร่วมกระบวนการพัฒนา ด้านการตัดสินใจ การดำเนินงาน และการประเมินผลมากเท่าใด ชุมชนก็ยิ่งเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน พัฒนาทักษะ ความรู้ และศักยภาพของคนในพื้นที่มากยิ่งขึ้น และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) = 0.825 ระหว่าง “การมีส่วนร่วม” และ “การพัฒนาผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์” แสดงว่า ความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูงมาก เช่นกัน การมีส่วนร่วมของประชาชนและภาคีเครือข่ายจะส่งผลต่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น การออกแบบผลิตภัณฑ์ การสร้างนวัตกรรม และการปรับตัวตามตลาด ผลลัพธ์นี้สะท้อนถึงบทบาทสำคัญของ “การมีส่วนร่วม” ในการผลักดันให้เกิด ผลิตภัณฑ์ต้นแบบของชุมชนอย่าง “พิซซ่าปลานิล” และ “ปลายอสมุนไพร” ที่เกิดจากการร่วมมือของทุกฝ่ายในพื้นที่ นอกจากนั้นค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) = 0.780 ระหว่าง “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์” และ “การพัฒนาผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์” ชี้ให้เห็นว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในชุมชน (เช่น การ

ฝึกอบรม การพัฒนาทักษะด้านการผลิตและการตลาด) มีความสัมพันธ์ในระดับสูงกับผลสำเร็จของการพัฒนาผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ กล่าวคือ คนในชุมชนมีความรู้ ความสามารถ และความตระหนักในการใช้ทรัพยากรอย่างสร้างสรรค์ จะสามารถยกระดับคุณภาพและมูลค่าของผลิตภัณฑ์ได้อย่างชัดเจน ดัง Table 2

Table 2 Correlation coefficients between participation, human resource development, and creative product development performance

Factors	Participation	Human resource development	Creative product development performance
Participation	1.00	0.807**	0.825**
Human resource development		1.00	0.780**
Creative product development Performance			1.00

Note: **p < 0.01

จะเห็นได้ว่า แสดงว่าความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูงมาก เช่นกัน การมีส่วนร่วมของประชาชนและภาคีเครือข่ายจะส่งผลต่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น การออกแบบผลิตภัณฑ์ การสร้างนวัตกรรม และการปรับตัวตามตลาด ผลลัพธ์นี้สะท้อนถึงบทบาทสำคัญของ “การมีส่วนร่วม” ในการผลักดันให้เกิดผลิตภัณฑ์ต้นแบบของชุมชนอย่าง “พิชซ่าปาลานิล” และ “ปลายอสมุนไพร” จากการร่วมมือของทุกฝ่ายค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) = 0.780 ระหว่าง การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และการพัฒนาผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ ซึ่งให้เห็นว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในชุมชนด้วยการฝึกอบรม การพัฒนาทักษะด้านการผลิตและการตลาด มีความสัมพันธ์ในระดับสูงกับผลสำเร็จของการพัฒนาผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ กล่าวคือ คนในชุมชนมีความรู้ ความสามารถและใช้ทรัพยากรอย่างสร้างสรรค์ สามารถยกระดับคุณภาพและมูลค่าของผลิตภัณฑ์ได้อย่างชัดเจน

โดยสรุป การวิจัยนี้บรรลุตามวัตถุประสงค์ทั้งสองข้อ และยืนยันว่า “การมีส่วนร่วมของเครือข่ายประชาสังคม” เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการพัฒนาผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ของชุมชน ทั้งในเชิงกระบวนการและผลลัพธ์ ช่วยสร้างความเข้มแข็งทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมในระดับพื้นที่ได้อย่างยั่งยืน

ผลการวิเคราะห์เนื้อหาจากข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน ภาคเอกชน และนักวิชาการ พบว่า บทบาทหน้าที่ของภาคีเครือข่ายประชาสังคมมีความสำคัญต่อการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยภาครัฐทำหน้าที่สนับสนุนเชิงนโยบาย งบประมาณ และการอบรม ภาคเอกชนช่วยด้านเทคโนโลยีและตลาด ส่วนชุมชนเป็นผู้ร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมรับผลประโยชน์

ร่วมกัน อุปสรรคสำคัญคือ การขาดความต่อเนื่องในการดำเนินงาน ความเข้าใจไม่ตรงกันระหว่างหน่วยงาน และข้อจำกัดด้านงบประมาณ รวมถึงความพร้อมของบุคลากรในชุมชนที่ยังไม่เท่ากัน ด้านการดำเนินงานของเครือข่ายประชาสังคม โดยการจัดเวทีแลกเปลี่ยนและฝึกอบรมอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้เกิดการเชื่อมโยงระหว่างภาครัฐ เอกชน และชุมชนที่เข้มแข็งมากขึ้น หน่วยงานต่าง ๆ มีบทบาทในการประสานงานร่วมกันผ่านโครงการพัฒนาผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ เช่น การพัฒนา “พืชชาปลา NIL” และ “ปลายอสมุนไพร” ที่ใช้วัตถุดิบท้องถิ่นสร้างมูลค่าเพิ่มและภาพลักษณ์ใหม่ให้ผลิตภัณฑ์ ผลลัพธ์ของการมีส่วนร่วมคือ ชุมชนมีความภาคภูมิใจ เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน และเพิ่มรายได้จากผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ การทำงานร่วมกันของภาคีเครือข่ายก่อให้เกิดระบบนิเวศแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน การแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ระหว่างหน่วยงานมีประสิทธิภาพสูงขึ้น โดยเฉพาะด้านเทคนิคการผลิต การตลาด และการบริหารจัดการ ซึ่งนำไปสู่ข้อเสนอแนะให้ขยายผลโดยพัฒนาผลิตภัณฑ์ต่อยอด เพิ่มช่องทางจำหน่าย และส่งเสริมการมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่องในระยะยาว

วิจารณ์

ผลการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายประชาสังคม มีอิทธิพลเชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญต่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ของชุมชนในอำเภอเมืองสมุทรสาคร ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Cohen and Uphoff (1980) ที่ชี้ว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกขั้นตอนของกระบวนการพัฒนา ตั้งแต่การวางแผน การตัดสินใจ การดำเนินงาน ไปจนถึงการประเมินผล เป็นปัจจัยหลักที่ทำให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วม (ownership) การมีส่วนร่วมและเครือข่ายทางสังคมเป็นปัจจัยหลักของการพัฒนาที่ยั่งยืน อีกทั้งสอดคล้องกับแนวคิดของ Chuengsatiansup (2005) ที่อธิบายว่า “เครือข่ายประชาสังคม” เป็นทุนทางสังคม (social capital) ที่เชื่อมโยงภาคส่วนต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ทั้งภาครัฐ เอกชน และภาคประชาชน เพื่อให้เกิดความร่วมมือและการเรียนรู้ร่วมกันในระดับชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับสิ่งที่เกิดขึ้นจริงในพื้นที่สมุทรสาคร ที่มีการสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงานราชการ มหาวิทยาลัย และกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ต้นแบบ เช่น “พืชชาปลา NIL” และ “ปลายอสมุนไพร”

นอกจากนี้ ผลการศึกษายังสอดคล้องกับ Loewenson et al. (2014) ที่อธิบายว่ากระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) เป็นเครื่องมือสำคัญในการเชื่อมโยงความรู้เชิงวิชาการกับประสบการณ์ของคนในพื้นที่ ทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมและนวัตกรรมชุมชนที่ตอบสนองต่อความต้องการจริงของประชาชน ซึ่งในกรณีของงานวิจัยนี้ ชุมชนได้ร่วมกันออกแบบและปรับปรุงผลิตภัณฑ์

สร้างสรรค์โดยใช้วัตถุดิบท้องถิ่น เช่น ปลาและสมุนไพร นำไปสู่ผลิตภัณฑ์ที่มีอัตลักษณ์เฉพาะตัว อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษานี้ แตกต่างจากงานของ Chantaramanee (2014) ซึ่งพบว่าการมีส่วนร่วมของ

ประชาชนในบางพื้นที่ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือยังไม่ส่งผลชัดเจนต่อผลลัพธ์การพัฒนา เนื่องจากขาดการประสานงานและความต่อเนื่องของเครือข่าย แต่ในกรณีของจังหวัดสมุทรสาคร เครือข่ายประชาสังคมมีโครงสร้างเข้มแข็งและมีหน่วยงานภาครัฐคอยสนับสนุนอย่างเป็นระบบ จึงทำให้เกิดผลลัพธ์ในเชิงบวกมากกว่า นอกจากนั้น ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์มีอิทธิพลต่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์จากการมีส่วนร่วม แต่ยังคงอยู่ในระดับสูงอย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Wasi (2007); Gratton and Ghoshal (2003) ที่ระบุว่าการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นกระบวนการเสริมพลัง (empowerment) ที่ทำให้คนในชุมชนมีความสามารถในการสร้างนวัตกรรมและคิดเชิงสร้างสรรค์ได้ด้วยตนเอง ผลลัพธ์จากกิจกรรมอบรม การฝึกปฏิบัติการ และการออกแบบผลิตภัณฑ์จึงไม่เพียงเพิ่มทักษะ แต่ยังสร้างความภาคภูมิใจและความเป็นเจ้าของทางวัฒนธรรมในผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น

การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายประชาสังคมมีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูงมากกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในชุมชน หากประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา ด้านการตัดสินใจ การดำเนินงาน และการประเมินผลมากเท่าใด ชุมชนก็ยิ่งเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน พัฒนาทักษะ ความรู้ และศักยภาพของคนในพื้นที่มากยิ่งขึ้น สอดคล้องกับผลการวิจัยเกี่ยวกับศักยภาพชุมชนของ Tancharoen (2023) ซึ่งพบว่า ศักยภาพของชุมชนเกิดจากการมีส่วนร่วมในการวางแผน การตัดสินใจ การดำเนินงาน พัฒนาทักษะและความรู้ ตลอดจนการรับรู้ผลของการดำเนินงานเพื่อการแก้ไขปรับปรุงหรือพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น นอกจากนั้นการมีส่วนร่วมในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ในโครงการวิจัยนี้ยังเป็นการยกระดับมาตรฐานการผลิตของชุมชนสอดคล้องกับงานวิจัยของ Lertpongpiroon (2025) เกี่ยวกับการยกระดับการผลิตของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผู้ปลูกผักอินทรีย์ตามมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ ตำบลออนโตอำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งพบว่า การกำหนดแผนการดำเนินงาน การเข้ารับการอบรมทางวิชาการ มีการพัฒนาคุณภาพ และการปรับปรุงผลการดำเนินงานร่วมกันของสมาชิก ปัจจัยที่ทำให้เกิดความสำเร็จ คือเกษตรกรได้รับการอบรมความรู้มาตรฐานเกษตรอินทรีย์อย่างต่อเนื่อง นำไปสู่การยกระดับการผลิตของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่และพัฒนาสินค้าทางการเกษตรสู่การเป็นแหล่งอาหารที่ปลอดภัยได้ตามเป้าหมาย

โดยสรุป การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายประชาสังคมถือเป็น “กลไกสำคัญ” ที่ช่วยผลักดันการพัฒนาผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ให้ประสบความสำเร็จ ผ่านการเชื่อมโยงองค์ความรู้ ภูมิปัญญา และทรัพยากรในพื้นที่เข้าด้วยกัน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Fuller (1994) ที่ชี้ว่าความคิดสร้างสรรค์และความร่วมมือของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย คือรากฐานของนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ใหม่ที่ยั่งยืนพัฒนาผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ต้นแบบโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของเครือข่ายประชาสังคม ผลการดำเนินงานนำไปสู่การสร้างผลิตภัณฑ์ต้นแบบ ได้แก่ “พืชป่าลานิล” และ “ปลายอสมุนไพร” ซึ่งใช้วัตถุดิบจากชุมชน ผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ากับนวัตกรรมสมัยใหม่ เกิดการยกระดับผลิตภัณฑ์และเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจของชุมชน ผลลัพธ์ดังกล่าวเป็นไปตามกรอบแนวคิดของ Fuller (1994) ที่เน้นบทบาทของความคิดสร้างสรรค์ใน

กระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ และสอดคล้องกับแนวคิดของ Wasi (2007) ที่มองว่าการเสริมพลังชุมชนเกิดขึ้นจากการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง

สรุป

การวิจัยครั้งนี้ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) การมีส่วนร่วมของประชาชนอยู่ในระดับสูงในทุกขั้นตอน โดยเฉพาะด้านการตัดสินใจและการดำเนินงาน เครือข่ายประชาสังคมมีความเข้มแข็ง มีการประสานงานและแลกเปลี่ยนทรัพยากรระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชนอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้เกิดการเรียนรู้ร่วมและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในระดับสูง ผลการวิเคราะห์ทางสถิติยืนยันว่าการมีส่วนร่วมและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์มีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์ สร้างสรรค์อย่างมีนัยสำคัญ ผลการพัฒนาผลิตภัณฑ์ต้นแบบ คือ "พิชซ่าปลานิล" และ "ปลายอสุนไพโร" จากการผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นกับแนวคิดนวัตกรรม สามารถตอบสนองความต้องการของตลาดและสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่ทรัพยากรชุมชนได้อย่างยั่งยืน ผลการวิจัยยืนยันว่าเครือข่ายประชาสังคมและการมีส่วนร่วมเป็นกลไกสำคัญต่อความสำเร็จทั้งในเชิงกระบวนการและผลลัพธ์ โดยปัจจัยที่เอื้อต่อความยั่งยืน ได้แก่ ความสัมพันธ์ของภาคีที่เข้มแข็ง และการสนับสนุนเชิงนโยบายในระดับพื้นที่และระดับจังหวัดอย่างต่อเนื่อง

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยจากมหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

รายการอ้างอิง (References)

- Chantaramanee, S. (2014). Participatory processes in rural community development in Northeastern Thailand. *Journal of Community Development Research*, 7(1), 13-26.
- Chuengsatiansup, K. (2005). *Civil society and community participation in Thailand*. Health Systems Research. Institute, Nontaburi.
- Cohen, J.M., & Uphoff, N.T. (1980). Participation's place in rural development: Seeking clarity through specificity. *World Development*, 8(3), 213 - 235. [https://doi.org/10.1016/0305-750X\(80\)90011-X](https://doi.org/10.1016/0305-750X(80)90011-X)
- Fuller, G.W. (1994). *New Food Product Development: From Concept to Marketplace*. CRC Press, Boca Ration. 30AP.

- Gratton, L. & Ghoshal, S. (2003). Managing personal human capital: New Ethos for the 'volunteer' employee. *European Management Journal*, 21(1), 1 - 10. [https://doi.org/10.1016/S0263-2373\(02\)00149-4](https://doi.org/10.1016/S0263-2373(02)00149-4)
- Lertpongpiroon, P. (2025). Enhancing productivity of an organic vegetable community enterprise to meet organic agriculture standards: On Tai sub-district, San Kamphaeng district, Chiang Mai. *Journal of Community Development and Life Quality*, 13(2), 206 - 216. <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/JCDLQ/article/view/273338>
- Loewenson, R., Laurell, A.C., Hogstedt, C., D'Ambruso L., & Shroff, Z. (2014). *Participatory Action Research In Health Systems: A Methods Reader*. EQUINET, Harare, 121 p.
- Mongnoi, T., Na Ayudhya, P.M., & Kerdphithak, P. (2021). Psychological realization model to the community. *Journal of MCU Humanities Review*, 7(1), 441 - 454. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/human/article/view/247638>
- Office of the National Economic and Social Development Council (2022). *Report on Grassroots Economic Development*. NESDC Bangkok.
- Phumpayom, P. & Klangjaroen, P. (2021). Digital transformation and innovation management in Thai SMEs. *Journal of Business Administration*, 44(2), 15 – 29.
- Samut Sakhon Provincial Office (2023, November 20). *Samut Sakhon provincial development plan*. https://www.samutsakhon.go.th/_new/files/com_news_devpro/2022-06_a178b7c4a2d8ae.pdf
- Tancharoen, S. (2023). The study of community potential for local wisdom product development in U-thong, Suphanburi province. *Journal of Multidisciplinary in Social Sciences*, 19(1), 72 - 83. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/sduhs/article/view/268344>
- Wasi, P. 2007. *Social Power and Community Development*. Chulalongkorn University Press, Bangkok.